

הגלות התכווצה: איך הצטמצמה דרמטית תקופת הגלות במצרים? מבוסס על לקוי"ש טו/408

אדם נכנס לבאבא, מקובל עושה נפלאות וביקש ברכה ללידת בן זכר. הבאבא עצם עיניים, הדליק נרות, ביקש את שם אשתו והאימא שלה והאימא של האימא, ולבסוף פתח את העיניים ואמר שיש לו סגולה שמתאימה בדיוק להם, אבל היא תעלה \$18,000.

"מה? הכוהנים מברכים אותנו כל שבת בבית הכנסת ומעולם לא ביקשו כסף?"

"לכן הם הולכים יחפים", ענה הרב...

יהודים מכונים בשם "עם סגולה" ("והייתם לי סגולה") כי אנו אוהבים סגולות וקיצורי דרך. יהודים לא אוהבים לעבוד קשה ומעדיפים קשרים ופרוטקציה בדרך להגשמת משאלות.

ועכשיו ברצינות: לא פעם מתמודד אדם עם מצוקה שמפלחת לו את הלב והוא עומד חסר אונים. הוא מתחנן למפתח שיפרוץ את שערי הרחמים ויעניק לו ישועה והצלה. הוא בא לרב ומבקש בלב נשבר: מה העצה כדי לזרז את הזיווג של הבת שתקוע בלי סיבה? מה יכול לעשות הבן שלא זוכה לילדים? ובכן מה הסגולה היהודית להיפטר מהדאגות ועוגמת הנפש ולזכות לרחמים ושלווה?

אנו רוצים לחקור זאת באמצעות עיון באחת התמיהות המעניינות והחזקות לכל חובב היסטוריה: מה קרה לגלות מצרים? כיצד התכווצו והצטמצמו דרמטית שנות הגלות והסבל במצרים?

אנחנו רגילים לדבר על הסבל במצרים והאושר לצאת משם, אבל מעניין לבחון את השאלה ההפוכה: איך זה קרה כל כך מהר? מה פתאום יצאו משם הרבה לפני הזמן המתוכנן והרבה לפני שהשלימו את משך הסבל והכאב עצמם?

התורה נוקבת (ורומזת) שלושה מספרים שונים למשך תקופת הגלות במצרים, אבל **אף אחד מהם לא התקיים**. פעם כתוב שאבותינו עתידים לשהות במצרים 400 שנה, פעם כתוב שהם שהו בפועל 430 שנה, ופעם כתוב שהם שהו שם 210 שנים. אבל למעשה אף אחד מהמספרים האלה לא התרחש במציאות. משום שהם נכחו על אדמת מצרים רק 210 שנים (ולא 400 או 430), וגם בתוך 210 השנים הללו, חלק גדול מהתקופה היה נוח ומענג ואפילו יותר נעים מאשר בארץ ישראל! כך שהם לא באמת שהו ב"מצרים", לשון מיצר, אלא הייתה זו רק כתובת גיאוגרפית לתשלום ארנונה. והשאלה המתבקשת היא: איך זה קרה? ובקיצור: איך מבטלים גזירה שנחתמה ונמסרה?

פרשת "בא" היא פרשה נהדרת עם ריח של אביב וחירות. המועקה שליוותה את השבועות האחרונים מתחלפת בשחר של יום חדש. מכות מצרים שברו את פרעה והוא פתח את השערים בפני מיליוני בני ישראל שיצאו אל המדבר הגדול, בני חורין. כאן מביטה התורה אחורה ומסכמת את משך התקופה בה שהו אבותינו במצרים.

1. שמות יב: ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים.

זה תמוה ביותר. התורה כותבת בלשון **פועל**, בתור סיכום מעשי של מה **שכבר קרה**: אבותינו שהו במצרים 430 שנה. אבל מה כתוב כאן? הרי זה לא יתכן? ראשית, הקב"ה צפה מראש בברית בין הבתרים שמשך הגלות במצרים יהיה פחות מזה, רק 400 שנה ומאיפה נולדו עוד 30?

בראשית טו, יג: ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה.

תמיהת **המדרש תנחומא:** הרי שני כתובים המכחישים זה את זה?

שנית והוא העיקר: הרי שני התיארוכים הללו אינם מתאימים ולא ייתכן שאבותינו היו במצרים כל כך הרבה שנים - לא 430 ואפילו לא 400 - ואפילו לא קרוב להן?

נעשה חשבון של הדורות שנולדו וגדלו במצרים וניווכח שמדובר ברצף דורות מועט שמתפרס על פני פחות שנים בהרבה. ניקח כדוגמה את משפחתו של משה רבנו שתולדותיה מוכרות היטב. בפרשת

וייגש כתוב ש"קהת" בן לוי ירד למצרים בכלל משפחת יעקב והוא ילד את עמרם ועמרם הוליד את משה. קהת חי 133 שנה, עמרם חי 137 שנה ומשה ביציאת מצרים היה בן 80 שנה - ביחד 350. כך שאפילו אם נאמר שקהת ירד למצרים בן יום אחד, חלפו מקסימום 350 שנה מהירידה עד היציאה. ואולם ברור שקהת לא ירד בן יום, שהרי אחותו הצעירה, יוכבד, נולדה בין החומות. ומעבר לכך הוא ילד את עמרם באמצע שנותיו ועמרם ילד את משה באמצע שנותיו, כך שחלק מהשנים שלהם חפפו אחד לשני. מוכרח אפוא שתקופת מצרים נמשכה הרבה פחות מ-350 וקל וחומר שלא 400 או 430?

רש"י: אפ"ל [430 שנה] בארץ מצרים, שהרי קהת מהבאים עם יעקב היה, חשוב כל שנותיו (133) וכל שנות עמרם בנו (137) ושמונים של משה - לא תמצאם כך. ועל כרחך, הרבה שנים לקהת עד שירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעו בשנות קהת והרבה משנות משה נבלעו בשנות עמרם.

אכן כולנו מכירים את דרשת חז"ל שהם שהו במצרים רק 210 שנים – פחות מחצי מ-430 שנה.

בראשית מב,ב: ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות - **רש"י:** 'רדו' ולא אמר 'לכו' (ואף שהיה ראוי לתפוש לשון טוב ולא 'רדו' מלשון 'ירידה'), אלא [מזרקה בו נבואה] רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמניין רדו.

אז מה קרה לנבואתו המפורשת של הקב"ה שהם עתידים לסבול במצרים 400 שנה? וכיצד מסכמת פרשתנו נתון עוד יותר קשה להבנה שהם סבלו במצרים בפועל 430 שנה?

יתירה מכך וזאת שאלה מרתקת: האמת היא שהם לא היו במצרים אפילו 210 שנים, כי חלק גדול מהשנים הללו היו טובות ומענגות עוד יותר מאשר בארץ ישראל! כך שהם לא באמת שהו ב"מצרים" לשון "מיצר", ארץ הדם והאימה בה אמורה להתקיים גזירת "ועבדום וענו אותם".

על שנות הירידה הראשונות נאמר: **"ויחי יעקב בארץ מצרים 17 שנה"** וידוע הפירוש שאלו השנים הראשונות שיעקב אבינו חי בהן! עם עונג ונחת. אלו היו השנים הכי טובות בחייו, אפילו יותר מאשר בארץ ישראל. לראשונה הצטופפו הנכדים למרגלותיו והמשפחה חיה באחדות וביראת שמים.

השנים הטובות נמשכו גם הרבה אחרי מותו של יעקב וחז"ל אומרים שכל עוד חי אחד השבטים לא החל השעבוד, וכיון שלוי - אחרון השבטים למות - הסתלק 94 שנים אחרי שירד למצרים, נמצא שהשעבוד נמשך לכל היותר **116 שנים** (210 פחות 94).

שמות ו,טז: ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה - **רש"י:** למה נמנו שנותיו של לוי [דלא כשאר השבטים]? להודיע כמה ימי השעבוד: שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שיעבוד ... ולוי האריך ימים על כולם. **פירוש המזרחי על רש"י:** ושנות לוי משירד למצרים עד מותו הם 94 שנה ... תוציאם מה-210 שנה ונמצא שלא היו ימי השעבוד רק **116 שנה**.

אולם היו רמות שונות בהכבדת הלחץ, והשעבוד האמיתי נמשך רק **86 שנים** מתוך 210, כמניין שנותיה של מרים הנביאה שנולדה בעת שהחל השעבוד ונרמז בשמה "מרים" מלשון "מרירות" והיא הייתה בת 86 בעת יציאת מצרים.

שמות רבה כו,א: גזירה הראשונה שגזר פרעה על ישראל, שנאמר 'וימררו את חייהם', העמיד לו הקב"ה גואל - זו **מרים** על שם המירור [שנולדה אז והייתה ביציאת מצרים בת 86].

כך שמשך השעבוד נמשך בשורה התחתונה **חמישית** מה-430 המובטחים. 86 שנים שהם עשרים אחוז מהמובטח. וכל אחד תמה איך התכווצה הגלות בשמונים אחוז? איך 430 ו-400 הפכו ל-210, וכיצד ה-210 הפכו ל-116 ו-86? ומה כוונת הכתוב התמוה שהם **שהו בפועל במצרים 430 שנה**?

ב. ביחס ל-430 וה-400 מוסברת נקודה נפלאה: המספרים הללו נועדו להמחיש את גודל החסד והרחמים שעשה עימנו הקב"ה. התורה אינה מתכוונת לומר ששהינו פיזית על אדמת מצרים 400 או 430 שנה, אלא לומר שזה מה שהיינו **אמורים לסבול לפי התוכנית המקורית** והקב"ה אסף הרבה שנים לפני גלות מצרים והחשיב אותם **כאילו שהינו שם** וכך כיווץ משמעותית את שנות הגלות.

2. מדרש לקח טוב: 'רדו שמה' - אמר ר' אבא בר כהנא: בישרן שהם עתידים לעשות שמה 210 שנה כמנין רדו, שקפץ הקב"ה ק"ץ שנה מן הגלות וחישיב להם מלידת יצחק אבינו.

הקב"ה עשה 'למדנות' על הביטויים של עצמו וכך היה יכול לכלול בתוך החשבון את השנים שגרו בארץ ישראל. נשים לב שבברית בין הבתרים נאמר "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם 400 שנה". הקב"ה לא נקב בשם המדינה אליה יגלו ובאותה תקופה גם ארץ ישראל הייתה "לא להם", הם לא שלטו בה והאבות היו מיעוט זניח (ונרדף) בארץ. עשה הקב"ה פלפול על הדברים של עצמו והחשיב גם את השנים מלידת יצחק כאילו היו משועבדים "בארץ לא להם".

ואכן מיום לידת יצחק עד יום יציאת מצרים, חלפו בדיוק 400 שנה מיום ליום. יצחק נולד בליל הסדר ויצאו ממצרים בליל הסדר ולפי חשבון המפרשים היה זה בדיוק 400 שנה בארץ לא להם מיום ליום.

בדרך דומה מסבירים המפרשים את הפסוק הכל כך קשה להבנה בפרשתנו, לפיו שהו **בפועל במצרים 430 שנה** - מה שלא ייתכן כנ"ל. כוונת הפסוק היא לומר **ששלמו והגיעו למילואם 430 שנות הגלות המובטחות**, משום שעכשיו חלפו 430 שנה מאז ברית בין הבתרים בה שמעו לראשונה על התוכנית לגלות מצרים והקב"ה החשיב את כל השנים שבתוון כאילו שהו **במצרים**.

שכן **תודעת מצרים** נכחה בראשם 430 שנה. בכל השנים הללו סבלו בני ישראל **מפחד ואימת** גלות מצרים וכאילו כבר נכחו שם. הדבר דומה לחולה לב שבעוד חודש אמור לטוס לדרום אפריקה לעבור ניתוח מעקפים מרובע תחת הרדמה מלאה. החרדה מהניתוח לא מתחילה ברגע לבישת מסכת ההרדמה, אלא מהרגע ששומע לראשונה מהקרדילוג בקופת חולים מהו עתיד לעבור. וכך החשיב להם הקב"ה את כל 430 השנים מאז ברית בן הבתרים כאילו שהו במצרים.

רמב"ן: 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה' - שישבו שם **למלאות להם 'בארץ לא להם' והודיענו הכתוב כי עתה בצאתם נשלמה הגלות הנגזרת עליהם והוציאם מעבדות לחירות. גור אריה:** ואף על גב דישאל לא דרו מתחלה בארץ מצרים [ואיך נאמר שישבו במצרים 430 שנה]? ... נקרא ישיבת מצרים אף כשישבו בארץ כנען ... כי תמיד היה כל ענין שלהם לרדת מצרים, שהרי בשביל זה נמכר יוסף למצרים כדי שירדו וכל מעשיהם וענייניהם לרדת שמה.

ובאמת ראיתי ראייה עצומה לגישת המפרשים הזו ולצדדי לא מצאתי את מקורה הראשוני. אחרון מהמהנהג ואביא את הדברים ללא מקור ברור, אבל הם מוכחים ומאירים בתוך הפסוק.

ראיה לגישת המפרשים: הפסוק הראשון אומר 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה'. ואילו הפסוק השני אומר: 'ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ... יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים'. למה נאמר בתחילה 'מצרים' ולא 'ארץ מצרים'? אלא בפעם הראשונה מתייחסת התורה ל"מצרים" במובן הרחב, הרוחני והתודעתי, ושם שהו 430 שנה. ואילו הפסוק השני מתייחס ליציאה הגיאוגרפית מ"ארץ מצרים" וזה התרחש "מקץ 430 שנה" - בסוף ובתום התקופה.

ואחרי כל זה שבה ועולה השאלה המרכזית: בשכר מה עשה הקב"ה את כל הפלפולים הללו וקיצר את השהות במצרים? ואיך יתכן שאפילו 210 שנות הגלות **במצרים עצמה**, התקצרו והצטמצמו דרמטית ל-116 שנות שעבוד ואפילו פחות מכך, 86 שנים - חמישית מהתכנון המקורי?

כמובן, כולם יודעים את דברי חז"ל כי "קושי השעבוד השלים" ל-400 שנה. אבל עדיין לא ברור איך זה שרוב השנים במצרים עצמה הפכו לשנות נוחות ועונג?

ד. טרם ניגש לעניין, נצטט שני רמזים נפלאים הקשורים בשני המספרים האחרונים שהוזכרו – 116 ו-86 שנה. הנה שני מסרים קלאסיים שהמשפחה תיהנה לשמוע סביב שולחן הסדר.

א. בליל הסדר שותים ארבע כוסות יין לרגל נסי יציאת מצרים. למה ארבע הכוסות? ההסבר העיקרי הוא שהן כנגד ארבע לשונות הגאולה שנאמרו למשה בפרשה הקודמת: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי". אבל זה לא מספיק, כי לא ברור למה שותים דווקא כוסות לזכר לשונות הגאולה ולא אוכלים ארבע מצות או ארבע כפיות חרוטות?

ישנו רעיון מבריק המובא בספר "תורת חיים", שכתב הרב אברהם חיים שור, מגדולי רבני גליציה לפני כ-400 שנה, בן משפחת "שור" המעטירה, אח התבואות שור וצאצאי הבכור שור: המילה "כוס" היא בגימטריה 86 [ולהוסיף שמבחינה הלכתית כוס היא רביעית וידועה שיטת הגר"ח נאה שרביעית היא 86 סמ"ק] וחמש פעמים 86 הם 430.

לכתחילה היו אמורים ישראל לשתות במצרים חמש כוסות תרעלה (ל"ע), הם היו אמורים לסבול שם 430 שנה שהם חמש פעמים "כוס". אבל בפועל חס עליהם הקב"ה והפחית ארבע כוסות פורענות – ארבע חמישיות 86 והשאיר רק כוס פורענות חמישית, 86 שנות שעבוד. לכן שותים ארבע כוסות של גאולה כנגד ארבע כוסות התרעלה שנחסכו מאתנו והפכו להיות ארבע כוסות של גאולה.

3. תורת חיים חולין צא: היה נגזר על ישראל שיהיו משועבדים במצרים 430 שנה, ועיקר שעבודם לא היה אלא שמונים ושש... נמצא שחסר משעבודם ארבעה חלקים ולא התשעבדו אלא חמישית. והשתא ניחא שתיקנו ארבע כוסות, ש"כוס" בגימטריה 86 ונחסר מהשעבוד ארבע פעמים "כוס". ולהכי כתיב 'וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים' שלא התשעבדו אלא חלק חמישית מ-430 שנה.

ב. עוד רמז: בפרשת וייגש קראנו על הרגע המדהים בו מסיר השליט המצרי את המסכה ומתגלה כ"אני יוסף, העוד אבי חי"?! יוסף מפציר בהם למהר להביא את אבא למצרים כדי שיראה במו עיניו את הכבוד לו זוכה הבן האובד שלו מלפני 22 שנה.

יוסף מוסיף ומצייד אותם במתנות לאביו במטרה לפוגג איכשהו את כאבו הנורא. ואולם הדבר המוזר הוא שיוסף בוחר במתנות פשוטות שאינן משקפות לכאורה את ההערכה לאביו הדגול. סוד בחירת מתנה הוא חפץ שייגע בליבו של המקבל, כלי מתאים לאישיותו הייחודית ויענה על רגשי ליבו.

ואולם יוסף בוחר במתנות שטחיות לחלוטין לכאורה. התורה אומרת "ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים מטוב מצרים" ורש"י מביא שני פירושים: "יין ישן שדעת זקנים נוחה ממנו" ו"מדרש אגדה – גריסים של פול". יוסף שלח בקבוק יין מצרי ומילא שקים של "פול מצרי" גרוס, המאכל הלאומי במצרים: "פול", קטנית שעושים ממנה חומס (ומגישים אותה עם שמן זית, פלפל חריף וביצה קשה).

ואיך לומר, שתי המתנות קשות לעיכול: א. בקבוק יין ממצרים?! ארץ מצרים לא משתבחת ביינות שלה. היא ארץ חמה ואינה מקום ראוי לגידול כרמים משובחים ובוודאי יעקב אבינו לא יעשה קידוש על יין ממצרים כשעומד לפניו בקבוק מהר חברון או מרמת הגולן? ב. שקים של קטניות גרוסות?! אם מישהו רוצה לתת מתנה לרבי מליובאוויטש, האם היה עומד במעמד חלוקת הדולרים לצדקה עם שק "קטניות"?! ככה מכבדים גדול בישראל?! ולמה יוסף שולח "גריסים של פול", פול גרוס וחתך?

האם לא היה מתאים יותר לשלוח ספר עם חידושי תורה שכתב יוסף במצרים?! אולי תמונות של שני הנכדים שנולדו במצרים ויעקב לא יודע מקיומם?!¹

עונה החיד"א רמז נאה: יוסף צופה את כאבו של אביו שייאלץ לנטוש בראש משפחתו את אדמת הארץ הקדושה ולרדת למצרים. כדי לנחמו שולח יוסף בקבוק "יין ישן" והמילים "יין ישן" הם בגימטריה 430, לומר כי הדברים קורים בגזירה עמוקה שנאמרה בברית בין הבתרים כי "גר יהיה זרעך". ואולם יוסף מוסיף ומנחמו כי הגלות לא תארך כל כך הרבה שנים, אלא רק "פול גרוס". המילה

¹ הרבי מליובאוויטש מבאר (ליקוטי שיחות י' 157) כי יוסף התכוון להקדים את הבאות ולשגר מסר נחמה לאביו. כשהאחים יחזרו עם הבשורה "עוד יוסף חי והוא משנה למלך מצרים", יעקב יקרא לילדיו ויבקש הסברים ואז עלול לגלות אמת מרה ונוראה: בניו שיקרו לו כל השנים, הם ידעו שלא 'טרופ טורף יוסף' ולא 'חיה רעה אכלתהו', אלא עשרה אחים תפשו נער בן 17, כפתו אותו והכריזו 'לכו ונהרגהו, לכו ונשליכהו, לכו ונמכרהו'. וכל ההתרגשות מהמפגש החדש עם יוסף תהפוך לתוגת הלב וצער.

המענה של יוסף לכאב המפלה את אביו הוא "גריסים של פול". יוסף רומז: 'אבא אהוב, הגריסים נותנים תועלת דווקא כשמפוררים אותם לחתיכות, וכך ההשגחה העליונה רצתה שיפוררו אותנו לפירוים. כדי להציל את העולם מהרעב, ולהוריד אותך למצרים בכבוד, רצה הקב"ה שהמשפחה תתפרק ואני ארד למצרים'. וזה גם המסר מאחורי המתנה הראשונה: "יין ישן". יוסף לא שלח סתם יין אלא "יין ישן". הוא אומר לאביו: "היין הזה הוא בקבוק ישן. את הבקבוק הזה לא קניתי הבוקר כשהתגלית בפני האחים. אפילו לא לפני מספר חודשים כשהם הופיעו בפני לראשונה, את הבקבוק קניתי לפני עשרים ושתיים שנה. כבר אז, במעמקי השאול והכאב, כשהתגלגלתי מבור אחד בשכם לבור אחר במצרים, הייתי בטוח כי יום יבוא ונאמר יחידיו 'לחיים' על כל הסבל הזה. עוד לא ידעתי מה ואיך, אבל הייתי בטוח שיש פשר לכאב".

"פול" היא בגימטרייה 116, כמספר שנות השעבוד מאז פטירת לוי ועד היציאה ממצרים, ו"פול גרוס", כדי לרמז שהשעבוד יהיה חסר וחצוי ולא יימשך חלילה 430 שנה.

חיד"א פתח עיניים מגילה טז,ב: 'שלח לו יין ישן' בגימטרייה 430, לקיים גזירת ת"ל שנה במצרים שדעת זקנים – אברהם ויצחק - נוחה הימנו ורוצים בגזרתו יתברך ... ושלח גריסים של פול, לרמז שיהיה לחצאים כמו גריסין שהן חצאים, והשעבוד לא יהיה אלא "פול" שנים [בגימטרייה 116].

וכמובן שהכול מחזק את השאלה המרכזית: איך התכווצה הגלות? ובקיצור: איך מבטלים גזירה? יותר מפעם אחת הזכיר הרבי מליובאוויטש את **סוד המרת הסבל**. בכל רגע עומדת בפני היהודי דרך פשוטה כיצד להמיר דרמטית את הנגזר עליו משמים ולשנות לחלוטין את מאורעות חייו.

ה. הפעם אפתח עם סיפור אישי שהתרחש בשיעור פרשת השבוע אותו אני מוסר למעלה מ-11 שנים בראשון לציון. לפני כחמש שנים עמדתי לסיים את השיעור ונותרו חמש דקות עד תפילת ערבית. צץ במוחי סיפור כלשהו וסתמתי את חמש הדקות. בעודי חוגר את האבנט לקראת התפילה, ניגש אלי אדם מכובד בשם ר' אשר גוטמן ואמר: "הרב, אני ממתין כבר שנתיים להתגשמות הסיפור שלך". מה?! מתברר שהוא סובל מדאגה שמעיקה עליו, הבת המושלמת שלו לא מוצאת את החצי השני שלה והוא ואשתו מתייסרים. בדיוק שנתיים קודם סיפרתי את הסיפור והוא קיבל עליו התחזקות בעקבות הסיפור, אבל הסגולה לא עובדת והבת עדיין רווקה.

הסיפור כזה: שנתיים קודם נכנסתי למכולת בכפר חב"ד ועל דוכן העיתונים עמדו שבועוני סוף השבוע. באותו שבוע התקיים מעמד "סיום הש"ס" העולמי ושערי העיתונים הציגו תמונות מרשימות. דפדפתי בעיתון והגעתי למדור "מכתבים למערכת". היה שם מכתב מרטיט שכתבה אישה:

"השבוע, אני והילדים נצטרף לבעלי ונסיים את הש"ס."

"לפני שלוש שנים ספגנו מהלומה. הילד הגדול נזרק מבית הספר. הילד השני התבייש ללכת לאותו מוסד, והמנהלת הכריזה שאיננה מתכוונת לקבל עוד ילדים ממשפחתנו. ביתנו נחרב. שני ילדים בבית ואין להם עתיד. ערב אחד חזר בעלי הביתה וביקש לדבר. "תראי, אנחנו צריכים נס, וכדי לקבל נס, עלינו לעשות משהו בלתי רגיל. תלו בבית הכנסת מודעה על שיעור מדי ערב, אין לי חשק להתחייב ואין לי אומץ לדרוש ממך לשלם מחיר. אבל מי יודע? אולי ניקח על עצמנו והקב"ה ירחם."

"הסכמתי, ומאות ערב, הנושא המרכזי בבית הוא 'אבא הלך לשיעור? אבא חזר מהשיעור?'. לא יצאנו לחופשות כבר שלוש שנים כי אבא לא מוותר על השיעור, ולשמחות משפחתיות מגיעים אחרונים כי לאבא יש שיעור עד שמונה. אז השבוע, כשאבא יסיים את הלימוד, אנחנו והילדים נסיים אתו יחד...".

התרגשתי מהסיפור וסיפרתי אותו במסגרת השיעור, ומסתבר שאותו ר' אשר, שמחפש שידוך לבתו, לקח את הדברים ברצינות וקיבל שיעור יומי בשש בבוקר. כעת, שנתיים אחרי, הוא בא להתלונן בפני מספר הסיפורים שהסגולות לא עובדות... מה יכולתי לעשות? בירכתי אותו מכל הלב בבשורות טובות. המציאות הייתה ששלושה חודשים אחר כך, הוא נכנס לשיעור והכריז בקול גדול: "הרב, שני כלה". החתונה התקיימה בחודש אלול על גג אולמי הדר דימול וכובדתי לברך את הברכה האחרונה...

מונחת כאן תובנה עמוקה: בחיים חייב להיות שעבוד, הקב"ה ברא עולם כזה בו אדם חייב לקבל על עצמו מחויבות כלשהי ואינו יכול לחיות חופשי. אולם עומדת בפני האדם הבחירה **איזה עול לקבל עליו** והוא יכול לבחור את **השעבוד היותר נוח**.

הוא יכול לקבל "עול תורה", שהוא עול נעים ומרומם יותר ואז ייחסך ממנו "עול דרך ארץ", שהוא עול מלחיץ ומבלבל יותר. ולהיפך: הוא יכול להסיר חלילה "עול תורה" ואז יצטרך לשלם ב"עול דרך ארץ".

מה שקרה במצרים הוא שמיד כשיעקב ירד לשם, הורה לבניו לפתוח "בית תלמוד", מקום בו ישברו את הראש ביגיעת נפש ויגיעת בשר לעמוד על עומקה של סוגיה. זה אף פעם לא קל, לא לאנשים כערכנו ואפילו לא לאנשים כמותם. ראשית, להקפיד על מחויבות ללימוד בזמנים קבועים. לבוא לשיעור בגשם וברוח, בערנות ובעייפות. שנית, ביחס ללימוד עצמו: הגמרא מספרת על רבא שנכנס

כותי לשיבה בבבל וראה אותו מתאמץ בהבנת סוגיה עד שאצבעות ידיו אדומות מדם. להתייגע בכל מילה וכל אות בתמצות התורה שבכתב ובעומק דברי חכמינו – זה דורש התמסרות עמוקה בגשמיות וברוחניות. למעט בתאוות החומר ו"כך דרכה של תורה: פת במלח תאכל ומים במשורת תשתה".

כל עוד חיו השבטים, בני יעקב, הם שברו את הגוף והראש **בעמל תורה** והיו טרודים ב"חומר ובלבנים" רוחני, ב"ליבון הלכה", קושיה ותירוץ והבנת סברא – והשעבוד הזה המיר את השעבוד ההוא ובכך יצאו ידי חובת "ועבדום וענו אותם". אולם אחרי שמתו כל השבטים, בני יעקב, הדור החדש שגדל במצרים סגר את הספרים והעדיף לעשות כסף כחלק מהאומה המצרית – ואז נאלץ הקב"ה להחזיר את הילדים אליו בדרך אחרת, קשה ונוראה: "ועבדום וענו אותם" כפשוטו.

כך מפרש הזוהר הקדוש: 4. **זוהר ח"ג קנ"ג, א:** וימררו את חיייהם – היא התורה (שהיא חיינו). בעבודה קשה – זו קושיא, בחומר – זה קל וחומר, בלבנים – זה ליבון הלכה. ובכל עבודה בשדה – זו ברייתא [שהם דברי תנאים שנשארו מחוץ למשנה, כמו השדה]. שאין בידינו הלכה ברורה ודין ברור כי כל דיני התורה במחלוקת שנויה, הללו מכשירים ומטהרים והללו פוסלים ומטמאים.

מקשר הרבי לענייננו: **ליקוטי שיחות טו/9-408:** כל פרטי העבודה בגלות מצרים – קיימים גם באופן רוחני בלימוד התורה. ולכן בשעה שיהודי יגע בעבודה הקשה של לימוד התורה, הוא יוצא ידי חובת העבודה הקשה של גלות מצרים ואינו צריך לעשותה בגשמיות... אולם לאחר סיום התקופה הראשונה, שנעשה חסר ביגיעה בתורה – התחיל שעבוד מצרים כפשוטו.

איך זה באמת עובד? מה הקשר בין "עמל תורה" שמחליף את "עמל דרך ארץ"?

עלינו להיכנס לעומק התכלית של "שעבוד מצרים". כאן אנו נוגעים באחת הסוגיות הכואבות והקשות ביותר בכל ההיסטוריה היהודית. למה נגזר השעבוד והרי **לא קדם שום חטא לשעבוד מצרים?**

ספר בראשית הוא ספר ישר ובנוי על סיבה ותוצאה. מידה כנגד מידה. אדם וחווה חוטאים ומגורשים מגן עדן. קין הורג את אחיו והוא נע ונד עד שנהרג בעצמו. חם מבזה את אביו ונענש. יהודה משתתף במכירת יוסף ונענש במעשה תמר וכו'. ואז מגיעים לספר שמות והקערה מתהפכת על פניה. עם שלם סובל 86 שנה, לא אדם יחיד ולא משפחה בודדת, והם לא עשו שום דבר רע. גרוע מכך: גזירת "ועבדום וענו אותם" נגזרה בברית בין הבתרים עוד לפני שהדור הזה נולד? האם יש סבל בלא עוון?!

האברבנאל על ההגדה מלקט שמונה תירוצים לשאלה כזו: עונש לאברהם אבינו ששאל "במה אדע כי אירשנה" או עונש לשבטים על מכירת יוסף ועוד. ואולם הבעיה העצומה היא ש'החוטאים' עצמם – אברהם והשבטים – נחו בשלום על משכבם ואילו בניהם שלא עשו דבר חטפו 86 שנות שעבוד?

אדמו"ר הזקן בתורה אור הולך בדרך הפוכה (כביאורו השביעי של האברבנאל שם). שעבוד מצרים לא היה בכלל עונש, הוא היה זיקוק, בירור, הפרדה וטיהור. זה הכאב הראשון בהיסטוריה שלא היה תוצאה מחטא, אלא להיפך, הכשרה והכנה לקראת ההקמה המופלאה של עם ישראל במתן תורה.

שלוש פעמים מתאר התנ"ך את מצרים בתור "כור הברזל" ומסתתר כאן רמז מהותי: כשמוציאים זהב מהאדמה, הוא מעורב במיני מתכות זולות כמו "כסף, פלטינה, בדיל וניקל". במטרה לזקק את הזהב הטהור ולהפריד את המשובח מהטפל, מחממים אותו בחום גבוה (1000 מעלות) וכך הזהב המוצק עובר התכה והמסה לנוזל והוא מופרד מתוך המתכות האחרות.

אם נשווה זאת לאדם, יש בנו זהב ויש בנו מתכות זולות. יש בנו את הכוחות העילאיים של האמונה והאהבה והמסירות לאחרים, ויש גם אגו, ואהבה עצמית, ורצון לעונג חומרי וכו'. הבעיה היא שהזהב בטל בשישים לעומת הדחיפות והצעקנות של המתכות הזולות, האמונה מתקשה להתחרות בדחפים הברורים והמיידיים של החומר האנוכי.

אולם בדרך למתן תורה נדרשו בני ישראל לטהר עצמם, להיפרד מהחומרים הזולים ולזעוק את האמונה. אחרת איך יאמרו "נעשה ונשמע"? כאן בא התהליך הכואב של השעבוד. מצוקה קשה ("ל"ע) דוחקת לפינה ומכריחה להפריד ולהציף את הכוחות שלנו. מצוקה מבררת את השאלה העמוקה: מה הכי חשוב לך בחיים? על מה תוותר? מה הערכים האמיתיים שמנחים אותך? אנו חווים זאת כבר שנה במלוא העוצמה: הקורונה הכריחה אותנו לחשוב מה הכי חשוב לנו? הקורונה הפשיטה מהכול – מהמעמד, מההצלחה, מהקריירה, בקושי אנו רשאים ללבוש נעליים ולצאת – ולראשונה הבטנו לתוך

עצמנו ושאלנו: אז מה נשאר לי? מה הופך אותי לעשיר? ואז גילינו את המשמעות והאידיאלים העמוקים: את האמונה בהשגחה פרטית שמובילה את העולם בדרך המובנת רק לה לגאולה, חשפנו את האוצרות האמיתיים שגדלים לצידנו בבית, ומצאנו כל כך הרבה זמן פרטי ללימוד והעמקה. מצוקה היא זיקוק שמוציא את הטוב מתוך הרפש.

שעבוד מצרים הפשיט את בני ישראל מהכול, אבל הפך אותם לעשירים. הם פתאום אמרו: הנה אנו סובלים כעם אחד, בני אברהם, יצחק ויעקב, וכנראה שבאמת יש בנו משהו. הם התרוקנו כלכלית, אבל התמלאו נפשית כשהרגישו שהם יכולים לצעוק לה' אלוהי אבותיהם.

אבל זאת לא הדרך היחידה להתברר. כאן בא המהפך הגדול שהובא לעיל מספר הזוהר, לפיו יכול האדם לבחור את התנור בו יזדכך. הוא יכול למצוא את האמונה דרך צער ותפילות עמוקות לשידוכי הבת, אבל הוא יכול למצוא את האמונה באמצעות מחויבות שלמעלה מטעם ודעת לקביעות שיעורי תורה, ללמוד כשנוח ולא נוח, ובאמצעות יגיעה ועיון בתורה עצמה. והשעבוד הזה בהחלט יותר נוח.

ליקוטי שיחות א/5: הכוונה האמתית שנתנו לאדם את דאגות הפרנסה, משום שעל ידי זה נעשה שבור בעצמו ויוצא מהמציאות שלו – ונעשה כלי לאור הקדושה ... במילא מובן **שהענין יכול להעשות גם ברגע אחד**, אם רגע אחד יפיק את הכוונה הפנימית שבזה ויפעל את מה שצריך לפעול.

הנה וארט חריף: גביר נכנס פעם למעונו של החפץ חיים וביקש לקבל עצה בעניין שנוגע לו. הוא ייסד לפני שנים קופת גמ"ח וקרן נוספת להחזקת תלמידי חכמים, אך ההתעסקות בקרנות הללו גוזלת ממנו זמן על חשבון העסק והוא שוקל למסור את ניהולן לידי עסקנים אחרים בקהילה.

החפץ חיים פתח ספר תהלים והראה לו במזמור כג: "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי". מדוע מבקש דוד המלך שטוב וחסד ירדפו אותו? הרי רדיפה היא כינוי לגורמים שדולקים אחרי האדם כדי להזיק לו? דוד היה צריך לבקש 'אך טוב וחסד ימצאוני כל הימים'?

אלא משהו מוכרח לרדוף אחרי האדם. החיים אינם יכולים להיות חופשיים ללא מחויבות, ולכן בקשתו של דוד הייתה שאם כבר רדוף אז מטוב וחסד. גם אתה, סיים החפץ חיים לאותו גביר, תודה לקב"ה שהנך רדוף לתת כסף ולא חלילה להיפך, לקבל כסף...

מה זה אומר בתכל"ס? מהו "עול תורה" עבור אדם בימינו? הרבי מבאר (תורת מנחם ב/179): "עול תורה" פירושו 'יותר מרגילותו'. טבע האדם שכל הוספה על הרגילות היא מאמץ ועמל בשבילו. אם הוא רגיל להגיע הביתה בשמונה בערב וללכת לאכול ולישון, כל שינוי בסדר היום לטובת הוספת שיעור תורה הוא שינוי בכל המערכות... נקבל על עצמנו הוספה בלימוד התורה ונזכה להסרת כל השעבודים האחרים ולחירות פנימית ונצחית בגאולה שלמה.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**